



STUDII DE STRATEGIE ȘI POLITICI (SPOS 2007)

Studiul 6. Multilingvism și dialog intercultural în Uniunea Europeană.

O viziune românească

Autori* : Conf. univ. dr. Radu Carp – coordonator
Drd. Manuela Nevaci
Conf. univ. dr. Mariana Nicolae
Drd. Camelia Runceanu
Prof. univ. dr. Nicolae Saramandu

Studiul propune o viziune interdisciplinară asupra temei de cercetare abordate dinspre domeniile de activitate ale autorilor, respectiv științe politice, lingvistică și comunicare de afaceri, fiind unul din primele studii academice asupra multilingvismului în România ca stat membru al UE.

Studiul abordează aspectele majore ale cercetării structurându-se în următoarele capitole: prezentarea efectelor extinderii Uniunii Europene asupra diversității lingvistice și culturale în capitolul unu, o discuție asupra multilingvismului în context european în capitolul doi, în capitolul trei o prezentare sintetică a promovării instituționale a multilingvismului în UE, în capitolul patru analizarea unor aspecte legate de drepturile cetățeanului european și influența multilingvismului asupra lor, promovarea dialogului intercultural în UE în capitolul cinci și se încheie cu o întrebare referitoare la existența unei direcții în vederea lansării unei politici europene a culturii în capitolul șase, întrebare care își găsește parțial răspunsul în interiorul capitolului respectiv, dar și în recomandările pe care autorii le fac.

Primul capitol prezintă extensiv peisajul lingvistic contemporan subliniind că în Europa sunt reprezentate în prezent, în grade diferite, aproape toate familiile de limbi de pe glob, cu excepția familiilor australiană, papua și khoisană. De asemenea, capitolul unu face distincția între limba oficială de stat și limba națională prin care se desemnează limba oricărei naționalități al cărei uz este recunoscut legal în statul în care trăiesc membrii săi, în această accepție un stat putând avea mai multe limbi naționale.

Modul de protecție locală, regională și națională a limbilor este prezentat prin activitățile unei organizații non-guvernamentale transnaționale, *Biroul European pentru Limbi mai puțin Utilizate*, dar și prin prevederile Consiliului Europei, reglementate prin Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare. Instituțiile UE și provocarea multilingvismului – cazul Parlamentului European, definirea

* **Radu Carp** este Conf. univ. dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea București

Manuela Nevaci este Cercetător științific III, dr., Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române.

Mariana Nicolae este Conf. univ. dr., Facultatea de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice, București.

Camelia Runceanu este doctorand al Univ. București/Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris.

Nicolae Saramandu este Prof.univ.dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București ; Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române.

normativă și non-normativă a valorilor comune europene și interpretarea termenilor care desemnează valorile comune europene în funcție de contextul lingvistic, precum și problemele generate de echivalența lingvistică a termenilor folosiți în documentele de bază ale UE în limbile oficiale sunt aspecte prezentate pe larg în capitolul unu al studiului. Este încercată și o definiție a conceptului de identitate europeană, dar complexitatea situațiilor implicate face imposibilă definirea unei identități europene la acest moment, considerându-se că respectul alterității este chiar esența proiectului european.

Autorii demonstrează că, din punct de vedere strict normativ, diversitatea lingvistică nu face parte din valorile comune europene, recomandând însă ca respectul acordat diversității lingvistice să fie garantat prin măsuri având o intensitate egală cu cele prin care sunt garantate acele valori care sunt considerate a fi valori comune europene.

Tot în capitolul unu autorii trec în revistă dificultățile de traducere ale textelor documentelor instituțiilor UE și prezintă mecanismul comunitar multilingv de comunicare instituțională. S-au dezvoltat proceduri care garantează calitatea traducerilor prin revizie, verificare și supraveghere și printr-un mecanism continuu de formare și informare a traducătorilor.

După definirea multilingvismului în prima parte a capitolului doi, se prezintă forme de diseminare a multilingvismului în domeniile educației și în sectorul audiovizual, se trec în revistă aspecte legate de învățarea limbilor în învățământul universitar și preuniversitar, se fac referiri la raportul public – privat în învățarea limbilor și se prezintă rolul certificatelor de competență lingvistică pe piața muncii europene subliniindu-se că importanța comunicării în alte limbi este inclusă printre cele opt competențe principale ale învățării continue. Grupul de lucru pentru limbi, înființat încă din 2002 în cadrul programului *Education and Training 2010*, reunește oficialități responsabile pentru politicile din domeniul limbilor în statele membre și se întâlnește regulat pentru a schimba informații și defini bune practici. Autorii evidențiază faptul că în UE multilingvismul este promovat în mod direct, explicit, prin portalul „Europa și multilingvismul”, dar și în mod indirect prin politici și programe al căror scop primar este altul, dar care nu se pot derula decât printr-o cunoaștere a mai multor limbi. Printre strategiile indirecte de promovare a multilingvismului prin *edutainment* sunt programele MEDIA și postul de televiziune EuroNews.

Tot în capitolul doi sunt analizate modalități de promovare a limbii române ca limbă de studiu în statele membre UE și se concluzionează că există o reală și evidentă lipsă de date asupra furnizorilor de servicii lingvistice în România, iar atunci când există, ele sunt fragmentate împiedicând formarea unei imagini coerente, de ansamblu, cu privire la diversitatea ofertelor de pe piață. Autorii recomandă inițierea unui studiu care ar contribui atât la cunoașterea situației românești în vederea adoptării de strategii de dezvoltare la nivel național cât și la inserarea României în peisajul european, prin contribuția la programele europene și facilitarea colaborării dintre diverșii furnizori la nivel european. România, ca stat membru al UE trebuie să fie aliniată la bunele practici din domeniul multilingvismului și existența descrierii competențelor lingvistice pentru limba română ca limbă străină și, prin urmare, dezvoltarea/adoptarea unui certificat recunoscut internațional de competență lingvistică, este o condiție importantă în acest sens.

Autorii abordează problema delocalizărilor în context multilingvistic discutând și analizând înființarea Fondului de Adaptare la Globalizare, complementar fondurilor structurale, mai precis Fondului Social European.

În capitolul trei, *Promovarea instituțională a multilingvismului*, se prezintă metode de promovare a dialogului multilingvistic pe plan european subliniindu-se că multilingvismul este difuz în întreaga filozofie a construcției europene și este statuat ca principiu încă din 1954 în Convenția Culturală

Europeană a Consiliului Europei, modalități de promovare a multilingvismului în întreprinderile care operează pe teritoriul UE, metode de promovare a multilingvismului în universități și în instituțiile UE precum și aspecte legate de grupurile de experți în domeniul multilingvismului înființate de Comisia Europeană. Autorii discută și prezintă cele trei paliere de utilizare ale termenului de multilingvism – la nivelul cetățenilor, la nivel instituțional și la nivel intra-instituțional.

Capitolul patru abordează *Drepturile cetățeanului european și influența multilingvismului*, prin analizarea și discutarea exercitării drepturilor de a alege și de a fi ales la alegerile locale și pentru Parlamentul European, dându-se ca exemplu sistemul practicat în Luxemburg pentru felul în care rezidenții comunitari într-un stat membru UE își pot exercita într-un context multilingvistic drepturile conferite prin cetățenia europeană și campaniile de informare în limbile vorbite de acești rezidenți inițiate de țara gazdă, dreptul cetățeanului european de a se adresa instituțiilor UE și de a primi răspuns în limba proprie. Este discutat un aspect interesant al principiului tratamentului egal, fiind semnalat faptul că discriminarea lingvistică folosită pentru restricționarea accesului pe piața muncii într-un stat membru UE poate fi o excepție de la acest principiu. De asemenea, autorii discută existența și exercitarea acestor drepturi pe fundalul existenței sau mai degrabă al inexistenței unei sfere publice europene care ar trebui să faciliteze preocupări față de dimensiunile europene și mai puțin îngust naționale ale problematicilor dezbătute. Este prezentată propunerea Comisiei pentru o comunicare centrată pe cetățean și descentralizarea canalelor de comunicare între cetățean și instituțiile UE.

Capitolul cinci, *Promovarea dialogului intercultural în Uniunea Europeană*, oferă o sumară trecere în revistă a dificultăților legate de definirea dialogului intercultural, prezintă programele UE destinate promovării dialogului intercultural și analizează metode de promovare a dialogului inter-religios pe plan european, cu accent pe relația între dialogul inter-religios și cel intercultural.

Autorii trec în revistă programul cadru „Cultura 2000” cu cele trei domenii principale de acțiune: (a) artele spectacolului și artele vizuale, arhitectura, cultura destinată copiilor sau artele în spații neconvenționale, (b) cartea, lectura și traducerea și (c) patrimoniul cultural de importanță europeană, inclusiv patrimoniul intelectual și non-intelectual, subliniind faptul că în pofida acestui instrument unic de orientare și de finanțare pentru cooperarea culturală la nivel european, cultura nu se constituie încă drept categorie a acțiunii comunitare, ci doar ca una dintre dimensiunile construcției europene, reprezentând o primă etapă către instituirea unei politici europene în domeniul culturii. Concluzia care se propune este că spațiul cultural european comun are la bază tradițiile, idealurile și aspirațiile comune, respectul și promovarea diversității culturale, creativitate, constituindu-se într-o manieră dinamică în baza unui dialog intercultural permanent între popoarele Europei. Autorii propun o abordare care privește dezvoltarea spațiului public european prin care se speră nu o omogenizare lingvistică, estomparea sau dispariția unor tradiții lingvistice în Europa, ci crearea unor rețele între parteneri culturali din diferite țări europene, a unor politici editoriale care să favorizeze publicații sau ediții bilingve prin care să se promoveze opere concepute într-o limbă națională, minoritară sau regională care ar avea șansa de a fi cunoscute și eventual recunoscute în afara spațiului căruia li se adresează în primă instanță, atenuând astfel dominația textelor redactate în limba engleză în sfera publicațiilor cu circulație europeană.

În abordarea analizei modului de promovare a dialogului inter-religios pe plan european se subliniază că Uniunea Europeană promovează dialogul cu religiile prezente pe continentul european, neavând însă competențe în vederea promovării dialogului inter-religios. Autorii remarcă faptul că religiile acceptă implicarea Consiliului Europei în dialogul inter-religios mai mult decât pe cea a UE, explicând acest lucru prin faptul că intervenția Consiliului Europei se rezumă la instrumente de *soft law*, de influențare, și nu se acționează prin stabilirea de norme imperative sau politici publice în domeniu. Autorii recomandă ca, în vederea Anului European al Dialogului Intercultural 2008, Comisia Europeană să

aibă o relație mai strânsă cu organizațiile religioase care sunt recunoscute ca parteneri de dialog ai instituțiilor UE, cu atenția necesară pentru ca acțiunile UE și cele ale Consiliului Europei să nu se suprapună, ci să se adâncească relația de complementaritate existentă în prezent.

În capitolul șase, *În direcția unei politici europene a culturii ?*, autorii subliniază modificările apărute în lume prin dezvoltarea unei societăți informaționale care poate duce la uniformizare prin concentrarea publicului, dar și a decidenților, asupra televiziunii, și subliniază rolul pozitiv al promovării diversității culturale și a unui dialog intercultural cu acces la alte forme și manifestări culturale decât acelea caracteristice acestui mediu de comunicare în masă. Se propune o discuție asupra definirii conceptului de cultură, „moștenire culturală” și a modalităților de abordare ale politicilor de garantare ale dreptului la cultură în țările membre, subliniindu-se că diversitatea culturală europeană reprezintă o pluralitate a tradițiilor naționale, dar și a unor tradiții regionale, constituind una dintre resursele cele mai importante ale Europei, care se cere tratată ca o bogăție în contextul actual al globalizării. Autorii consideră necesară definirea conceptului de „moștenire culturală comună” în dreptul comunitar ca o măsură de clarificare a termenilor ce stau la baza unei viitoare politici culturale europene. După o analiză a statutului dimensiunii culturale în definirea identității europene, autorii concluzionează că valorile culturale rămân în prezent slab definite, cu valoare simbolică, cu mențiunea însă că de la data intrării în vigoare a Tratatului de Reformă, respectul datorat diversității culturale, lingvistice și religioase va avea aceeași valoare normativă ca și celelalte prevederi ale acestui Tratat. Concluzia capitolului este că deși identitatea culturală europeană se află la baza identității politice europene, ea rămâne imposibil de definit și doar simbolic afirmată. În privința constituirii unui Institut European al Culturii, autorii studiului prezintă dificultățile unei astfel de construcții instituționale și eșecul acestei idei, atrăgând, însă, atenția asupra faptului că fără instituții nu se poate vorbi de o politică nici măcar în domeniul culturii și recomandând crearea unui cadru normativ care să prevadă definirea clară a valorilor culturale comune și elaborarea unui set de obiective culturale comune sau „partajate” la nivelul UE care să demonstreze existența, dincolo de interesele naționale, regionale sau locale, a unor interese comune în strictă legătură cu evoluțiile sociale și politice în contextului globalizării.

Studiul se încheie prin formularea a 8 recomandări cu privire la: întărirea colaborării între instituțiile UE și Biroul European pentru Limbi mai puțin Utilizate; raportul între limbile oficiale UE și cele extra-comunitare, mai ales cele care au statut de limbi regionale și/sau minoritare; definirea unor proceduri de evaluare a competenței lingvistice a străinilor care vorbesc sau doresc să învețe limba română (recomandare valabilă și pentru alte state membre UE aflate în situații similare); promovarea limbii române ca limbă de studiu în statele membre UE în care trăiesc importante comunități românești (recomandare care, la nivel european, se traduce prin necesitatea de a defini forme prin care instituțiile UE să faciliteze, pe baza principiului subsidiarității, predarea limbilor materne pe teritoriul altor state membre în care se găsesc un număr important de vorbitori ai acestor limbi); necesitatea elaborării unui studiu care să pună în evidență furnizorii de servicii lingvistice, atât în România, cât și în alte state membre UE, precum și necesitatea de a pune accent pe metode de educație de tip *edutainment*; demararea unui proces de monitorizare inițiat de Comisia Europeană care să stabilească situațiile în care recursul la limbile de lucru se impune cu necesitate și cazurile în care se impune respectarea strictă a principiului egalității limbilor oficiale; relația dintre multilingvism, dialog intercultural și inter-religios care ar trebui să fie pusă în valoare cu ocazia Anului European al Dialogului Intercultural 2008; continuarea inițiativelor de punere în valoare a spațiului comun cultural european de genul Institutului European al Culturii, pomindu-se de la promovarea multilingvismului în interiorul și în exteriorul UE prin intermediul unor acțiuni comune ale institutelor culturale naționale.